

2024-02-07

Uppdrag om tillvaratagande och tillgängliggörande av historiska värden under Riksplan m.m.

Sammanfattning

Riksdagsdirektören får i uppdrag att göra en fördjupad analys av tillvaratagandet och tillgängliggörandet av historiska värden under Riksplan, varvid olika alternativ ska belysas i enlighet med det som framgår nedan. Inriktningen är att en del av Stockholms och Sveriges medeltida historia fortsatt ska gestaltas musealt på platsen, samtidigt som riksdagens behov av ett besökscentrum, ett mötescentrum med en extra plenisal och ett lokalt varuintag tillgodoses.

Riksdagsdirektören får i uppdrag att analysera vilka utställningar och andra funktioner som bör finnas i riksdagens besökscentrum, för att säkerställa ett bra välkomnande av besökare och en pedagogisk presentation av dagens demokrati samt riksdagens verksamhet och historia.

En eller flera utomstående experter anlitas som utredare för att utföra uppdraget. Utredningen ska konsultera Medeltidsmuseet och, vid behov, annan expertis, t.ex. när det gäller historia, pedagogik, museiteknik och arkitektur. Utredningen kan, vid behov, biträdas av ett sekretariat eller av konsulter. Utredningen ska också informera sig om förslag som framförts av grupper av medborgare. Information ska vidare inhämtas om hur besökscentra utformats i andra länders parlament, t.ex. i de övriga nordiska länderna och i Österrike och andra länder som har nybyggda besökscentra. Till utredningen ska knytas en parlamentarisk referensgrupp bestående av en företrädare för vart och ett av riksdagens partier.

Riksdagsdirektören får i uppdrag att undersöka möjligheten att informationstavlor om Helgeandsholmens historia sätts upp på en eller flera lämpliga platser på eller vid Riksplan och/eller Norrbro.

Bakgrund

Riksdagen är, enligt regeringsformen, folkets främsta företrädare. Riksdagen är en del av den centrala statsledningen och utför, i kraft av sitt innehav av lagstiftningsmakten, finansmakten och kontrollmakten, uppgifter av vital betydelse för Sverige och den svenska demokratin. Riksdagen har också stor betydelse som symbol för vårt land och dess demokrati. Det är centralt att riksdagen har lokaler som är väl anpassade till de olika, viktiga uppgifter som riksdagen har. Riksdagens arbetsformer, men också ledamöternas och partigruppernas arbetsformer, har förändrats på många sätt sedan riksdagen flyttade tillbaka till Helgeandsholmen för drygt 40 år sedan. Detta, tillsammans med ett stort underhållsbehov, låg till grund för att en stor översyn av riksdagens lokalbestånd och lokalbehov inleddes 2010.

Efter omfattande utredningsarbete fattade riksdagsstyrelsen 2014 beslut om den strategiska lokalplanen, SLP, som numera vidareutvecklats till Framtidens riksdagshus. Planen gäller som inriktning för fortsatt utveckling av riksdagens samtliga fastigheter. I planen anges att det ska byggas en extra plenisal samt ett besöks- och mötescentrum i de lokaler som riksdagen äger under Riksplan.

År 2018–2019 genomfördes förstudien ”RÖ Riksplan, mötescentrum” som presenterades för riksdagspartiernas gruppleddare i preliminär form i september 2019 och som avslutades i november samma år. I förstudien framhölls apropå 2014 års beslut: *”En av de mest centrala delarna i denna strategiska plan avsåg att frigöra lokaler under Riksplan för flera nya funktioner som krävs för ett effektivt arbete inom riksdagen...”*.

Den extra plenisalen behövs dels när västra Riksdagshuset ska renoveras, dels som en del av riksdagens kontinuitetsplanering. När den inte används som plenisal ska den kunna delas in i mindre mötesrum. Det finns särskilt ett behov av fler mötesrum av medelstorlek, det vill säga med plats för omkring 50 personer. För närvarande är det av bland annat säkerhetsskäl inte tillåtet för ledamöter och partigrupper att anordna möten i riksdagens hus och därvid gå ut med öppna inbjudningar till allmänheten. Endast riktade inbjudningar till angivna personer eller organisationer är tillåtna. Med fler, större möteslokaler, som inte ligger inne i själva Riksdagshuset, förbättras förutsättningarna att göra det möjligt att anordna möten dit allmänheten kan bjudas in, något som är efterfrågat och som skulle göra riksdagen till ett än öppnare parlament.

I riksdagens uppdrag ingår att informera allmänheten, inte minst ungdomar, om riksdagens verksamhet och svensk demokrati. Detta kan bland annat ske i samband med besök i riksdagen. Många parlament har ett besökscentrum, där besökare och besöksgrupper kan tas emot på ett välkomnande och effektivt sätt och där samtidigt parlamentets verksamhet kan presenteras på ett pedagogiskt sätt, ibland som en förberedelse för besökets fortsättning i själva parlamentsbyggnaden. Riksdagen saknar ett sådant besökscentrum. Här tas besöksgrupper emot i entrén Riksgatan 3 i västra Riksdagshuset. Lokalen är trång och på grund av bristande kapacitet måste besöksgrupper ofta stå i kö på Riksgatan, oavsett väderlek och oavsett det säkerhetsproblem detta utgör. Riksgatan 3 är en renodlad entré med säkerhetskontroll och förvaringsskåp och saknar helt presentation av riksdagen och dess historia. Mot denna bakgrund har det setts som angeläget att ett besökscentrum skapas i riksdagen. Där ska besökare kunna välkomnas på ett trevligt och säkert sätt och sedan ta del av t.ex. utställningar, filmvisningar och föreläsningar om riksdagen och dess verksamhet samt om den svenska demokratin och dess framväxt. Det ska även finnas möjlighet att få eller köpa böcker och annat material om riksdagen. Från riksdagens besökscentrum ska också guidade visningar av Riksdagshuset utgå.

Den stora godsmottagning som nu finns under Riksplan, ska ersättas av en extern godsmottagning. Därifrån ska gods transporteras och lastas in i Riksdagshuset, Ledamotshuset och övriga riksdagsbyggnader via mindre, lokala varuintag. I

2019 års förstudie anges att ett av dessa lokala varuintag planeras på och under Riksplan.

De senaste åren har säkerhetsfrågor fått ökad aktualitet, både i samhället generellt och i riksdagen. Rysslands krig mot Ukraina har medfört ett försämrat säkerhetsläge i hela Europa och riksdagen är en viktig aktör inom totalförsvaret. Även Sverige och svenska intressen har drabbats av terrordåd och hösten 2023 höjde Säkerhetspolisen terrorhotnivån till fyra på en femgradig skala. Sedan 2016 har en rad säkerhetshöjande åtgärder vidtagits i riksdagen. Ur säkerhetssynpunkt är det önskvärt att riksdagen har rådighet över de lokaler som är belägna bredvid den extra plenisalen och som samtidigt befinner sig i Riksdagshusets omedelbara närhet. Genom ett nytt besökscentrum undanröjs också det säkerhetsproblem som består i att stora besöksgrupper återkommande står stilla på Riksgatan, i väntan på att få komma in via entrén Riksgatan 3.

En del av lokalerna under Riksplan har hyrts av Stockholms stad som har använt dem för Medeltidsmuseets utställning för allmänheten. För att förbereda för det kommande byggprojektet behöver Medeltidsmuseet lämna lokalerna. Den 5 november 2023 stängde museet sin publika verksamhet. Förberedelserna för en flytt till andra lokaler kommer att fortsätta under 2024.

I lokalerna under jord vid Riksplan finns flera fornminnen, bland annat resterna av en stadsmur från Gustav Vasas dagar, en kyrkogårdsmur med medeltida anor samt mynningen av en tunnel som gått mellan slottet och Helgeandsholmen.

Kulturnämnden i Stockholms stad har fattat beslut om att flytta Medeltidsmuseet och om projektdirektiv för att utreda hur ändamålsenliga lokaler kan skapas för Medeltidsmuseet att bedriva publik verksamhet i, när lokalerna under Riksplan inte längre kan disponeras. I och med flytten till andra lokaler planerar Medeltidsmuseet även att uppdatera och bredda utställningen om Stockholms medeltida liv utifrån bl.a. nya historiska upptäckter vid utgrävningar i samband med Slussen-projektet.

Stockholms stad har framfört till Riksdagsförvaltningen att staden, som ägare av Medeltidsmuseet, inte efterfrågar någon ändring av de beslut som Riksdagsförvaltningen inklusive riksdagsstyrelsen hittills har fattat om användningen av lokalerna under Riksplan, utan att staden nu arbetar för att förverkliga den museisatsning som staden informerade om i ett pressmeddelande den 16 december 2021. Våren 2022 utlyste staden en tjänst som projektledare för Medeltidsmuseets flytt och nyetablering i Gamla stan. Stockholms stad har också framfört till Riksdagsförvaltningen att staden gärna ser ett samarbete mellan Medeltidsmuseet och Riksdagsförvaltningen när det gäller att berätta om Stockholms medeltid.

Uppdraget

Riksplan är en unik plats med en värdefull historisk miljö som måste hanteras respektfullt. Det är angeläget att allmänheten även efter att Medeltidsmuseets

nuvarande utställning flyttat från platsen har möjlighet att ta del av delar av Stockholms och Sveriges medeltida historia. Fornminnen på platsen och därmed sammanhängande utställningar ska vara nåbara för var och en, oavsett om man dessutom vill besöka riksdagen eller inte. Ansvaret för allt detta åvilar Riksdagsförvaltningen.

Att själva fornminnena ska bevaras och fortsatt vara tillgängliga för allmänheten har varit en självklar förutsättning under hela arbetet med den strategiska lokalplanen och Framtidens riksdagshus. Däremot har hittillsvarande inriktning inte varit tillräckligt tydlig och ambitiös när det gäller att fortsatt använda platsen för att berätta om Stockholms och Sveriges medeltida historia. Helgeandsholmen var en viktig plats i det medeltida Stockholm och den är, som flera historiker påpekat, därmed en lämplig plats att levandegöra medeltidshistorien på.

Flera grupper av medborgare har under hösten 2023 engagerat sig i frågan om Medeltidsmuseets framtid och har utarbetat konstruktiva förslag, som visar på potentialen att använda lokalerna under Riksplån för att både tillgodose riksdagens behov och berätta om medeltidshistorien. Att åstadkomma detta ska vara inriktningen för det fortsatta arbetet.

Platsen kan härutöver användas för att förstärka och fördjupa berättelsen om riksdagen och historien om Sveriges styrelseskick. Det kan bli effektivt att visningar av Riksdagshuset tar avstamp i medeltiden och hur Sverige då styrdes och sedan går vidare genom historien för att belysa hur vår nations styre har utvecklats och hur vår demokrati fungerar idag. På så sätt får besökarna fler perspektiv på vår historia i allmänhet och på riksdagens utveckling i synnerhet.

Det är således angeläget att delar av historien om Stockholms och Sveriges medeltid samt historien om det medeltida styret av Sverige även framgent kan gestaltas musealt på platsen, samtidigt som riksdagens behov av ett besökscentrum, ett mötescentrum med en extra plenisal och ett lokalt varuintag tillgodoses.

I detta ingår att det ska skapas en ny medeltidsutställning, som tar vara på modern utställningsteknik men också innehåller en suggestiv och intresseväckande medeltida miljö av ett likartat snitt som tidigare funnits i Medeltidsmuseet. På platsen bör vidare finnas historiskt kunnig, pedagogiskt utbildad personal, som kan ta hand om de besökare som intresserar sig för medeltiden.

Riksdagsdirektören ska genomföra en särskild utredning om hur det ovanstående ska åstadkommas.

Organisatoriskt och praktiskt kan följande alternativ redan nu identifieras och de ska analyseras, men utredningen är fri att föreslå även andra alternativ:

- 1.) Riksdagsförvaltningen bedriver verksamheten på platsen helt i egen regi, men samarbetar med Medeltidsmuseet i enlighet med ett samarbetsavtal som tecknas mellan parterna. Samarbetet kan omfatta t.ex. utställningar, stadsvandringar och bemanning.

- 2.) Medeltidsmuseet bedriver verksamhet på platsen i egen regi i enlighet med ett samarbetsavtal som tecknas mellan parterna, men utan att hyra en specificerad golvyta. Det kan t.ex. innebära att Medeltidsmuseet bedriver utställnings- och visningsverksamhet på platsen, men att utställningarnas placering kan varieras över tid i nära samarbete mellan Riksdagsförvaltningen och museet. Även detta alternativ kan inkludera samarbete om också t.ex. stadsvandringar och bemanning.
- 3.) Medeltidsmuseet bedriver verksamhet på platsen i egen regi, på en golvyta som hyrs av Riksdagsförvaltningen. I detta alternativ måste inte minst säkerhetsfrågor, t.ex. in- och utpassering och säkerhetskontroller, noga belysas. Även vid detta alternativ bör ett samarbetsavtal ingås mellan Riksdagsförvaltningen och museet. Även detta alternativ kan inkludera samarbete om också t.ex. stadsvandringar och bemanning.

Det är också angeläget att samtidigt överväga hur riksdagens besökscentrum kan vara beskaffat. Samma utredning ska därför analysera vilka utställningar och andra funktioner som bör finnas i riksdagens besökscentrum, för att säkerställa ett välkomnande och effektivt mottagande av besökare och en pedagogisk presentation av dagens demokrati samt riksdagens verksamhet och historia. Även i detta sammanhang bör ett inslag vara att använda modern utställningsteknik för att åstadkomma en museal gestaltning.

Utredningens resultat ska användas i den fortsatta planeringen inför ombyggnationerna under Riksplan och vara ett viktigt ingångsvärde när det är dags att inleda programarbetet för byggprojektet. Resultatet ska därmed infogas i Riksdagsförvaltningens ordinarie projektmodell för fastighetsprojekt. Resultatet ska också utgöra grund för framtida överenskommelser mellan Riksdagsförvaltningen och Medeltidsmuseet.

En eller flera utomstående experter ska anlitas för att utföra uppdraget. Utredningen ska konsultera Medeltidsmuseet och, vid behov, annan expertis, t.ex. när det gäller historia, pedagogik, museiteknik och arkitektur. Utredningen kan, vid behov, biträdas av ett sekretariat eller av konsulter. Utredningen ska också informera sig om förslag som framförts av grupper av medborgare. Information ska vidare inhämtas om hur besökscentra utformats i andra länders parlament, t.ex. i de övriga nordiska länderna och i Österrike och andra länder som har nybyggda besökscentra. Till utredningen ska knytas en parlamentarisk referensgrupp bestående av en företrädare för vart och ett av riksdagens partier.

En fråga som inte ingår i utredningsuppdraget

För att ytterligare lyfta fram Helgeandsholmens historiska betydelse och bidra till att sprida kunskap om dess utveckling ska åtgärder vidtas för att nå även förbipasserande på Riksplan och/eller Norrbro. Riksdagsdirektören får därför i uppdrag att undersöka möjligheten att informationstavlor om Helgeandsholmens historia sätts upp på en eller flera lämpliga platser på eller vid Riksplan och/eller Norrbro.

